

Milica Z. Petrović¹

UDC 343.296
Pregledni rad
Primljen: 25. 10. 2021.
Prihvaćen: 03. 12. 2021.

ZASTARELOST POTRAŽIVANJA NAKNADE ŠTETE U SUDSKOJ PRAKSI

SAŽETAK: Pravni institut zastarelosti potraživanja važan je u postupku ostvarivanja prava na naknadu štete budući da, ako je oštećeni pasivan, može izgubiti pravo da zahteva od štetnika da mu nadoknadi prouzrokovanu štetu.

U cilju zaštite žrtava, tumačenju normi koje regulišu ovu materiju treba pristupiti sveobuhvatno i jedinstveno.

Važno je, a i u cilju je pravne sigurnosti, da se zauzme čvrst i jedinstven stav po pitanju zastarelosti, a posebno rokova koji se primenjuju za zastarelost. Različiti stavovi sudske prakse doprinose neizvesnosti i nesigurnosti građana, te nepoverenju građana u sudove i sudsku vlast.

KLJUČNE REČI: zastara potraživanja, rokovi zastarelosti, prekid i zastoj zastarelosti

1. Uvod

Ovaj rad će obuhvatiti pravni institut zastarelosti potraživanja naknade štete. Da bi oštećeni mogao da nadoknadi štetu koju je pretrpeo, za njega je bitan trenutak kada od odgovornog lica potražuje naknadu pretrpljene štete, to jest kada podnosi zahtev, budući da može doći u situaciju da izgubi pravo da je potražuje ukoliko je zahtev podneo posle vremena propisanog za preduzimanje te radnje. Oštećeni, dakle, može zbog svog pasivnog ponašanja izgubiti pravo na naknadu štete, zapravo izgubiti pravo da potražuje od štetnika naknadu štete.

---

¹ Master pravnik, asistent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet „Privredna akademija”, Novi Sad

Zakonodavci u savremenim pravnim sistemima, a u cilju pravne sigurnosti, propisuju rokove u kojima se mogu preduzeti određene pravne radnje, pa i rokove u kojima se može potraživati naknada štete. I naš Zakon o obligacionim odnosima (ZOO) propisuje rokove u kojima se može potraživati naknada štete. Zato je pravni institut zastarelost potraživanja naknade štete bitan i za pravnu praksu i za pravnu teoriju, a svakako i za oštećeno lice jer nepoznavanjem tih rokova, ono može biti uskraćeno za reparaciju oštećenog dobra.

U prvom delu ovog rada ukazaćemo na osnovne pojmove štete i njene naknade, da bi se kasnije upustili u analizu instituta „zastarelosti potraživanja naknade štete”.

2. Zastarelost potraživanja naknade štete

Članom 154 stav 1 ZOO propisano je: „Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.”

Shodno ovoj odredbi, naknada štete je vanugovorna obligacija koja nastaje prouzrokoivanjem štete i stvara obavezu licu koje je štetu prouzrokovalo – štetniku, da je nadoknadi licu koje je tu štetu pretrpelo – oštećenom.

U pravnoj teoriji, šteta se definiše kao štetnom radnjom prouzrokovana povreda nečijeg subjektivnog prava ili pravom zaštićenog interesa (Blagojević-Krulj, 1983, str. 513).

Šteta se može podeliti u dva osnovna vida: materijalna (imovinska) šteta i nematerijalna (neimovinska) šteta, budući da Zakon o obligacionim odnosima u članu 155 definiše štetu kao umanjenje nečije imovine (obična šteta) i sprečavanje njenog povećanja (izmakla korist), te kao i nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta).

Materijalna šteta je povreda imovinskog dobra nekog lica i može se javiti kao: umanjenje nečije imovine, obična, stvarna šteta ili u sprečavanju povećanja imovine, izmakla dobit, buduća šteta. Nematerijalna (neimovinska šteta) šteta je povreda prava ličnosti, ličnih dobara, života, zdravlja, časti, slobode. Nematerijalna šteta može biti sadašnja i buduća, a javlja se, prema Zakonu o obligacionim odnosima, u vidu: pretrplje-

nih fizičkih bolova, pretrpljenih duševnih bolova zbog umanjena životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, straha, kao i duševnih bolova zbog smrti bliskog lica i duševnih bolova zbog naročito teškog invaliditeta bliskog lica (Petrović, 1996, str. 87).

Oštećeno lice ,koje je pretrpelo neki vid ili više vidova štete, ima pravo da od štetnika zahteva naknadu pretrpljene štete. Međutim, oštećeni posle određenog vremenskog perioda od nastanka štete gubi to pravo jer su protekli zakonom propisani rokovi u kome je mogao potraživati naknadu štete. Nastupila je zastarelost s kojom ne prestaje pravo na naknadu štete, već mogućnost oštećenog da je potražuje. „Zastarelošću prestaje pravo zahtevati ispunjenje obaveze”, kako je to navedeno u članu 360 stav 1 ZOO.

Nastupanje zastarelosti, međutim, ne sprečava dužnika da oštećenom nadoknadi štetu, tj. štetu koju je prouzrokovao može nadoknaditi i posle isteka roka propisanog za zastarelost, i smatra se da je izvršio prirodnu, naturalnu obavezu. A izvršenje prirodne, naturalne obaveze zavisi od volje štetnika. Zato dužnik koji ispuni naturalnu obavezu ne može tražiti povraćaj isplaćenog, čak ni u situaciji kada nije znao da je obaveza zastarela.

Budući da zastarelošću ne prestaje obaveza na naknadu štete, već pravo da se ona traži, o zastarelosti sudovi ne vode računa po službenoj dužnosti, već je na dužniku – štetniku, obaveza da se na nju pozove, jer je stavom 3 člana 155 Zakona o obligacionim odnosima propisano: „Sud se ne može obazirati na zastarelost, ako se dužnik nije na nju pozvao.” Prigovor zastarelosti je materijalnopravne prirode i na njega se mora pozvati dužnik.

Do stupanja na snagu Zakona o parničnom postupku („Sl. glasnik RS” br. 125/04), dužnik je do pravnosnažnosti presude mogao istaći prigovor zastarelosti, odnosno ovaj prigovor je mogao istaći i u žalbi. Međutim, po stupanju na snagu Zakona o parničnom postupku iz 2004. godine, prigovor zastarelosti se može istaći do zaključenja glavne rasprave. Isticanje prigovora u smislu člana 298 ZPP-a propisano je za procesnopravne prigovore, a prigovor zastarelosti potraživanja jeste materijalnopravni prigovor koji se prema odredbi člana 372 ZPP-a ne može isticati u žalbi (Vrhovni kasacioni sud, Rev 759/2017).

3. Rokovi koji se imaju računati za zastarelosti potraživanja naknade štete

Stavom 2 člana 360 Zakona o obligacionim odnosima propisano je da zastarelost nastupa kada protekne zakonom određeno vreme u kome je poverilac mogao zahtevati ispunjenje obaveze. Prema istom zakonu, potraživanja zastarevaju u roku od 10 godina, ako zakonom nije određen neki drugi rok zastarelosti. Rok od 10 godina, u pravnoj praksi i teoriji, naziva se opšti rok zastarelosti.

Opšti rok zastarelosti ne primenjuje se kod potraživanja naknade štete, a članom 376 i članom 377 Zakona o obligacionim odnosima propisani su drugi rokovi zastarelosti.

Član 376 propisuje rok u kome oštećeni može potraživati naknadu štete u slučaju deliktne odgovornosti za štetu, koja nije prouzrokovana krivičnim delom, a član 377 u slučaju kada je šteta nastala izvršenjem krivičnog dela.

Član 376 Zakona o obligacionim odnosima propisuje da za štetu koja nije nastala kao posledica izvršenja krivičnog dela, oštećeni može potraživati naknadu štete u roku od tri godine od saznanja za štetu i za lice odgovorno za štetu (subjektivni rok), ali naknadu štete nikako ne može potraživati po isteku roka od pet godina od nastanka štete (objektivni rok).

Međutim, u slučajevima kada je šteta prouzrokovana izvršenjem krivičnog dela, rok u kome oštećeni može potraživati naknadu štete izjednačava se s rokom u kome se može krivično goniti učinilac dela iz koga je šteta nastala, jer član 377. Zakona o obligacionim odnosima propisuje: „Kad je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja.” Krivičnim zakonikom, u našem prvom sistemu, propisani su rokovi zastarelosti krivičnog gonjenja.

U sudskoj praksi, poslednjih godina, sporno je pitanje računjanja rokova zastarelosti u situaciji kada je šteta nastala prouzrokoivanjem krivičnog dela, ali se kao dužnik – lice koje je u obavezi da nadoknadi štetu, pojavljuje pravno lice, odnosno drugo lice koje nije izvršilac kri-

vičnog dela. Prema članu 170 stav 1 Zakona o obligacionim odnosima, za štetu koju zaposleni u radu ili u vezi s radom prouzrokuje trećem licu odgovara preduzeće u kome je zaposleni radio u trenutku prouzrokovanja štete, osim ako dokaže da je zaposleni u datim okolnostima postupao onako kako je trebalo. Prema članu 172 istog zakona, pravno lice odgovara za štetu koju njegov organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija, dok prema članu 174. za štetu nastalu u vezi sa opasnom stvari odgovara njen imalac, a za štetu nastalu u vezi sa opasnom delatnošću odgovara lice koje se njome bavi.

Sporan je deo odredbe stava 1 člana 377 koji se odnosi na „odgovorno lice”. Zapravo, sporno je ko može biti odgovorno lice iz člana 377 Zakona o obligacionim odnosima, a prema kome se primenjuju rokovi zastarelosti iz tog člana. Da li je „odgovorno lice” samo fizičko lice koje je izvršilo krivično delo, ili „odgovorno lice” iz tog člana može biti i pravno lice koje odgovara po pravilima građanskog prava – tzv. posredno lice.

Na sednici Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije 10. februara 2004. godine zauzet je stav da rokovi zastarelosti potraživanja naknade štete iz člana 377 Zakona o obligacionim odnosima teku samo prema učiniocu krivičnog dela koji je štetu prouzrokovao, a ne i prema državi, odnosno pravnom licu koje za štetu odgovara umesto njega, po odredbama člana 172 Zakona o obligacionim odnosima. Prema tom stavu, potraživanje naknade štete po osnovu odgovornosti države za štetu koju prouzrokuje njen organ, zastareva u rokovima propisanim članom 376 Zakona o obligacionim odnosima. Zauzet je stav: „Potraživanje naknade štete po osnovu odgovornosti države za štetu koju prouzrokuje njen organ nezakonitim lišenjem slobode zastareva u rokovima propisanim odredbama člana 376. Zakona o obligacionim odnosima” (Pravno shvatanje Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije, 2004.

U jednoj presudi Vrhovnog suda Srbije, u postupku čiji je predmet spora bio potraživanje naknade nematerijalne štete za pretrpljene duševne bolove zbog smrti bliskog lica nastradalog u saobraćajnom udesu, navedeno je: „[...] Protiv prvotuženog u tom postupku, a koji je bio radnik drugotuženog, vođen je krivični postupak u kome je oglašen krivim za učinjeno krivično delo i izrečena mu je kazna zatvora. Niže-

stepeni sudovi su odgovornost drugotuženog, pravnog lica, zasnivali na odredbama čl. 170 i 174 Zakona o obligacionim odnosima iz razloga što je prvotuženi štetu prouzrokovao trećem licu kao radnik drugotuženog i u vezi sa radom, a postoji i odgovornost drugotuženog po principu objektivne odgovornosti, budući da je imalac opasnih stvari, te prema stavu tih sudova prema drugotuženom primenjuju se rokovi zastarelosti iz člana 377 Zakona o obligacionim odnosima, odnosno u tom slučaju rok od 20 godina a taj rok nije protekao, jer se nezgoda dogodila 1990. godine, a zahtev za naknadu štete je podnet 2001. godine. Vrhovni sud Srbije, rešavajući u tom predmetu po reviziji tužene drugog reda, izrazio je stav, da su pobijane, nižestepene presude, donete uz pogrešnu primenu materijalnog prava, jer se u tom predmetu na drugotuženog kao pravnog lica imaju primeniti rokovi zastarelosti iz člana 376 Zakona o obligacionim odnosima” (Vrhovni sud Srbije, Rev. 127/06, 2006).

Pre stava Vrhovnog suda Srbije iz februara 2004. godine, bio je opšteprihvaćen stav u sudskoj praksi da se za štete nastale izvršenjem krivičnog dela, nezavisno od toga da li je odgovorno lice izvršilac tog dela ili su to druga lica koja odgovaraju kao on ili umesto njega, primenjuju rokovi zastarelosti iz člana 377 Zakona o obligacionim odnosima i to samo u slučajevima kada je pravnosnažnom osuđujućom presudom krivičnog suda utvrđeno postojanje krivičnog dela i odgovornost lica za učinjeno krivično delo. Izuzetno, ako su postojale procesne smetnje zbog kojih je bilo apsolutno nemoguće da se protiv učinioca krivičnog dela postupak pokrene ili okonča, bilo zato što je učinilac štete umro ili je nedostupan organima gonjenja, parnični sud je ovlašćen da, kao prethodno pitanje, utvrdi da li je šteta prouzrokovana takvom radnjom koja u sebi sadrži elemente krivičnog dela, jer krivično delo može da postoji i kada je krivični postupak izostao. Pri tome, delovanje parničnog suda nije usmereno na utvrđivanje krivične odgovornosti, jer se to može utvrditi samo u krivičnom postupku, već da bi se saglasno načelu pružanja jače zaštite pravu oštećenog na naknadu štete prouzrokovane krivičnim delom, primenila posebna pravila o zastarelosti iz člana 377 Zakona o obligacionim odnosima. Ako se, objektivno gledano, krivični postupak protiv učinioca ili nekog od saizvršilaca mogao ili može inicirati, pokrenuti ili voditi, navedena pravila radi raspravljanja ovog prethodnog pitanja, kao izuzetka u parničnom postupku, ne bi se mogla primeniti.

Takav stav izražen je u poznatom pravnom shvatanju Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije utvrđenom na sednici 27. decembra 1999. godine, u kome se navodi da je šteta prouzrokovana pripadnicima bivše JNA (pogibija, ranjavanje) u oružanim sukobima s paravojnim formacijama bivših republika SFRJ do dana njihovog međunarodnog priznanja od strane Generalne skupštine OUN 22. maja 1992. godine prouzrokovana krivičnim delom oružane pobune iz člana 124 KZ Jugoslavije, pa njeno potraživanje zastareva u roku od 15 godina propisanom za zastarelost krivičnog gonjenja za to delo – član 377 stav 1 ZOO (Pravno shvatanje Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije, 1999, str. 31).

Stav da odgovorno lice iz člana 377 Zakona o obligacionim odnosima mogu biti i pravna lica, vraćen je 2011. godine, tačnije 14. jula 2011. godine, kada je Ustavni sud Srbije utvrdio stav koji se odnosi na rok zastarelosti naknade štete prouzrokovane krivičnim delom, a koji glasi:

„U slučaju kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom (član 377 ZOO), ako je za krivično gonjenje predviđen druži rok zastarelosti od rokova predviđenih članom 376 Zakona o obligacionim odnosima, zahtev za naknadu štete prema svakom odgovornom licu, a ne samo prema štetniku, zastareva kada istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja samo ako je pravnosnažnom presudom utvrđeno postojanje krivičnog dela i okrivljeni oglašen krivim za krivično delo. Prekid zastarevanja krivičnog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarevanja zahteva za naknadu štete.

Isti rok zastarelosti krivičnog gonjenja primenjuje se ako je krivični postupak obustavljen, odnosno ako se nije mogao pokrenuti zato što je okrivljeni umro ili je duševno oboleo, odnosno ako postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje i odgovornost okrivljenog, kao što su amnestija i pomilovanje.

U svim ostalim slučajevima primenjuje se opšti rok zastarelosti potraživanja iz člana 376 Zakona o obligacionim odnosima” (Ustavni sud Srbije, Su 400/1/3, 2011. godine).

Međutim, i pored ovako zauzetog stava, u sudskoj praksi srećemo odluke koje su bliže stavu Vrhovnog suda Srbije iz februara 2004.

godine. Tako se u Biltenu Apelacionog suda u Kragujevcu iz 2017. godine, sreće sledeći stav: „Pitanje: Radnik tuženog preduzeća osuđen je za krivično delo u radu ili u vezi sa radom tuženog preduzeća, koje je za posledicu imalo smrt drugog radnika tuženog preduzeća, a bliski srodnici radnika podneli su tužbu protiv tuženog preduzeća radi naknade nematerijalne štete zbog smrti bliskog lica. Da li zahtev za naknadu štete zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja, jer je za krivično gonjenje za krivično delo za koje je osuđen radnik tuženog preduzeća predviđen duži rok zastarelosti od rokova propisanih članom 376 ZOO i prema tuženom preduzeću koje odgovara u smislu čl. 170 ZOO ili samo prema štetniku radniku tuženog preduzeća za koga je pravnosnažnom presudom utvrđeno postojanje krivičnog dela i isti oglašen krivim, odnosno da li se privilegovani na rok zastarelosti čl. 377 ZOO primenjuje i na tuženo preduzeće? Odgovor: Kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom, ako je za krivično gonjenje predviđen duži rok zastarelosti od rokova propisanih čl. 376 ZOO, zahtev za naknadu štete prema svakom odgovornom licu, a ne samo štetniku, zastareva kada istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja (Ristić, 2017, str. 56).

U postupcima u kojima se kao odgovorno lice pojavljuje izvršilac krivičnog dela nije sporno da se primenjuju rokovi zastarelosti iz **člana** 377 Zakona o obligacionim odnosima. Tako: „U situaciji kada je protiv učinioca krivičnog dela vođen krivični postupak koji je pravnosnažno okončan osuđujućom presudom, osnov za odlučivanje o prigovoru zastarelosti istaknutom u parničnom postupku je odredba **člana** 377. Zakona o obligacionim odnosima.” Iz obrazloženja: „U smislu člana 377. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima, odgovornim licem smatra se kako učinilac krivičnog dela, tako i svako drugo lice koje po bilo kom osnovu odgovara za štetu nastalu kao posledica krivičnog dela. Dakle, i osiguravajuće društvo kod koga je vozilo štetnika bilo osigurano od autoodgovornosti” (Viši sud u Subotici, Gž 219/12, 2012).

Ovo nije jedino sprono pitanje koje se pojavljuje u sudskoj praksi, a u vezi je s pravnim institutom zastarelosti. Pored spornog pitanja povodom „odgovornog lica” iz stava 1 člana 377 Zakona o obligacionim odnosima, u pravnom institutu zastarelosti potraživanja naknade štete sporan je i trenutak od kada teku rokovi zastarelosti iz člana 376.

Zapravo, sporan je trenutak nastanka štete i saznanja za štetu, jer je potrebno kumulativno postojanje saznanja za štetu i lica odgovornog za štetu. Ako se za obe ove činjenice ne stekne saznanje u isto vreme, zastarelost počinje da teče od saznanja za poslednju od njih.

Zbog prirode nematerijalne štete, posebno može biti sporno kada je ona nastala i kada je oštećni saznao za nju, budući da ona postoji u slučaju povrede subjektivnih neimovinskih prava i interesa ličnosti. Te povrede subjekt oseća kao štetu iako ne pogađaju direktno njegovu imovinu (Vedriš-Klarić, 1983, str. 86) Nematerijalna šteta nije materijalno vidljiva šteta, to je šteta kojom se povređuju osnovna ljudska prava i vrednosti. Zbog toga je potrebno s posebnom pažnjom utvrditi od kada počinje da teče rok koji se računa za zastarelost potraživanja naknade nematerijalne štete.

U praksi sudova Republike Srbije zauzet je stav da se činjenica saznanja za štetu kod oštećenog koji je pretrpeo telesnu povredu vezuje za završetak njegovog lečenja, tj. smatra se da je tada povreda dobila konačan oblik. Ali oštećeni ne mora za sve vidove nematerijalne štete imati saznanje u isto vreme, tako da rokovi zastarelosti po vidovima nematerijalne štete teku od dana kada je taj vid dobio konačno stanje. Za pretrpljene fizičke bolove rok od tri godine počinje da teče od momenta kada su bolovi jakog i srednjeg intenziteta izgubili trajnost i postali povremeni bolovi slabog intenziteta; za pretrpljeni strah, kada je prestao strah od smrti; za naruženost od završene poslednje hirurške intervencije, kada je postala izvesna promena spoljašnjeg izgleda; a za duševne bolove zbog umanjene životne aktivnosti od završetka lečenja. „Rok zastarelosti neimovinske štete počinje teći od onog dana kada su pojedini vidovi neimovinske štete dobili oblik konačnog stanja” (Vrhovni sud Srbije, Rev. 251/98). Takođe: „Za bolove zastarelost počinje teći od prestanka bolova, za strah od prestanka straha, a za duševne bolove zbog smanjene opšte životne sposobnosti zastarelost počinje teći od završetka lečenja i saznanja za postojanje smanjene opšteživotne aktivnosti” (Vrhovni sud Srbije, Rev. 497/97).

Tako je i Apelacioni sud u Novom Sadu zauzeo stav: „Saznanje za štetu se ne vezuje za dan njenog prouzrokovanja (nastanka štete) već za okolnosti koje se odnose na trajanje i prestanak fizičkih bolova ili

straha, odnosno za završetak lečenja i saznanje da je došlo do trajnog oštećenja zdravlja i životne aktivnosti. Potraživanje za svaki vid nematerijalne štete zastareva posebno, kao i za naknadu materijalne štete” (Apelacioni sud u Novom Sadu, GŽ 4485/16).

Završetak lečenja nije osnovni kriterijum koji se ima ceniti prilikom utvrđivanja početka računjanja roka zastarelosti potraživanja naknade nematerijalne štete. Tako u odluci Apelacionog suda u Beogradu nalazimo: „Za zastarelost potraživanja po osnovima naknade nematerijalne štete od značaja je kada je po svakom od naznačenih osnova konsolidovano stanje a nije od značaja da li je lečenje završeno ili ne, jer određena dijagnostikovana oboljenja mogu imati konačno stanje, a da njihovo lečenje traje do kraja života.” Iz obrazloženja: „Naime, prema odredbi člana 376. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima potraživanje naknade prouzrokovane štete zastareva za 3 godine od kada je oštećeni doznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo. Poštujući ovu pravnu normu kada se radi o naknadi nematerijalne štete po naznačenim osnovima, bilo je nužno razjasniti kada je po svakom od naznačenih osnova konsolidovano stanje. Pri tome nije od značaja da li je lečenje završeno ili ne jer određena dijagnostikovana oboljenja mogu imati konačno stanje, a da njihovo lečenje traje do kraja života. Za vreme koje je merodavno za početak zastarelosti u smislu odredbe člana 361. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima bilo je nužno razjasniti kada je umanjeње životne aktivnosti dobilo svoj konačni oblik, kada su ožiljne promene koje predstavljaju osnov za naznačeni zaključak o navedenom stepenu naruženja postale definitivne i opažanju vidljive kao takve te kada je fizički bol posebno bol jakog i srednjeg intenziteta prestao odnosno primarni i sekundarni strah prestao, a započele promene u sferi ličnosti koje se ispoljavaju kroz umanjeње životne aktivnosti. Pri tome razlog koji koristi ožalbena presuda za početak roka zastarelosti – vreme podnošenja odštetnog zahteva bi bilo merodavno samo pod uslovom da je u to vreme bilo konsolidovano stanje po svakom od naznačenih osnova nematerijalne štete, a u suprotnom bi bilo pravno nevažna činjenica. Radi toga, u odnosu na ovaj razlog ni činjenično stanje nije potpuno utvrđeno, a na okolnosti kada je konsolidovano stanje po svakom od naznačenih osnova nematerijalne štete.”

Dan prouzrokovanja štete ne može se ceniti kao vreme koje se ima računati za zastarelosti i kod nekih vidova materijalne štete, kao što je naknada materijalne štete na ime izgubljene zarade i naknada materijalne štete na ime tuđe nege i pomoći.

Prema članu 195 Zakona o obligacionim odnosima, lice koje drugom nanese telesnu povredu ili mu naruši zdravlje, dužno je nadoknaditi mu troškove oko lečenja i druge potrebne troškove u vezi s tim, kao i izgubljenu zaradu zbog nesposobnosti za rad. A ako oštećeni zbog pretrpljene povrede ostane potpuno ili delimično nesposoban za rad, te zbog toga gubi zaradu, ili su mu potrebe trajno povećane, ili su mogućnosti njegovog daljeg razvijanja i napredovanja uništene ili smanjene, ima pravo da od štetnika potražuje i novčanu rentu kao naknadu za tu štetu.

Prema stavu sudske prakse, rok koji se računa za zastarelost takve materijalne štete ne poklapa se s datumom nastanka štete, već teče od dana donošenja akta državnog organa, kojim je utvrđena ta nesposobnost. Tako: „Dan kada je oštećenom utvrđen potpuni gubitak radne sposobnosti i priznato prvo na invalidsku penziju, ima se smatrati kao dan početka roka zastarelosti za ostvarivanje prava na naknadu štete zbog izgubljene zarade” (Vrhovni sud Srbije, Rev. 236/08).

Pod saznanjem za lice odgovorno za štetu, nije bitno da je oštećeni saznao za lice koje je štetu pričinilo, već da ima saznanje o licu koje je za tu štetu odgovorno.

4. Zastoj zastarelosti

Član 381 Zakona o obligacionim odnosima propisuje da zastarevanje ne teče: između bračnih drugova; između roditelja i dece dok traje roditeljsko pravo; između štićenika i njegovog staraoca, kao i organa starateljstva, za vreme trajanja starateljstva i dok ne budu položeni računi; između dva lica koja žive u vanbračnoj zajednici, dok ta zajednica postoji.

Za razliku od prethodnog stava, prema kome zastarevanje ne teče jer su štetnik i oštećeni u određenom odnosu, koji je regulisan Porodičnim zakonikom, isti zakon u članu 382 propisuje da zastarevanje

ne teče kada nastupe određena faktička stanja ili radni angažman štenika ili oštećenog, te zastarevanje ne teče: za vreme mobilizacije, u slučaju neposredne ratne opasnosti ili rata u pogledu potraživanja lica na vojnoj dužnosti; i u pogledu potraživanja koja imaju lica zaposlena u tuđem domaćinstvu prema poslodavcu ili članovima njegove porodice koji zajedno s njima žive, sve dok taj radni odnos traje.

Zbog nemogućnosti da zakonom predvidi sve životne situacije koje mogu sprečiti oštećenog da potražuje štetu, Zakon o obligacionim odnosima u članu 383 određuje da zastarevanje ne teče za sve vreme za koje poveriocu nije bilo moguće zbog nesavladivih prepreka da sudskim putem zahteva ispunjenje obaveze.

Prema navedenim odredbama, može se utvrditi da se vremenski period u kome oštećeni može zahtevati potraživanje naknade štete može staviti u stanje mirovanja, može i da zastane onda kada nastupe određene okolnosti izričito propisane zakonom. Tada nastupa zastoj zastarelosti, koji se ne računa u rok zastarelosti. Tada, kako smo videli iz citiranih članova, u rok zastarelosti ne računa se vreme za koje je oštećeni bio u pravnoj ili fizičkoj nemogućnosti da ostvari svoje potraživanje naknade štete od odgovornog lica.

Vreme pre zastoja računa se u propisani rok za zastarelost, a nastavlja da teče kada prestane uzrok zbog koga je nastao zastoj. U slučaju da zastarevanje nije moglo početi da teče zbog nekog zakonskog uzroka, ono počinje da teče kad taj uzrok prestane.

Izuzetno, prema članu 385 Zakona o obligacionim odnosima, ako je zastoj zastarelosti nastupio iz razloga što maloletni oštećeni nije imao zastupnika ili drugo poslovno nesposobno lice nije imalo zastupnika, zastarelost ne može početi ponovo da teče dok ne proteknu dve godine od kad su ta lica postala potpuno poslovno sposobna, ili od kad su dobila zastupnika.

Takođe, zastarelost ne nastupa odmah ni prema licu koje se nalazi na odsluženju vojnog roka ili na vojnoj vežbi. Prema članu 386, zastarelost ne nastupa dok ne proteknu tri meseca od odsluženja vojnog roka ili prestanka vojne vežbe.

5. Prekid zastarelosti

Vreme koje se računa u zastarelost može se prekinuti, a prema Zakonu o obligacionim odnosima to se može desiti u situacijama kada dužnik prizna dug (član 387) ili kada poverilac podnese tužbu ili preduzme neku drugu radnju protiv dužnika pred sudom ili drugim nadležnim organom (član 388).

Prema navedenim odredbama, vidimo da određene radnje oštećenog kao poverioca, ili štetnika kao dužnika, mogu dovesti do prekida zastarelosti. Odnosno, prekid zastarelosti nastaje kada još, pre kraja zastarelosti, dođe do pravnog učinka propisanog zakonom, što prouzrokuje da se vreme zastarelosti koje je proteklo do prekida više ne računa u zastarelost nekog zahteva (Raspor, 1982, str. 36).

Zakonom preduzete radnje od strane dužnika ili poverioca, a označene u članu 387 i 388 Zakona o obligacionim odnosima, imaju za posledicu to da se vremenski period koji je protekao pre preduzimanja tih radnji ne računa u rok za zastarelosti, i zastarelost po izvršenju tih radnji počinje ponovo da teče.

Radnjom dužnika zastarelost se prekida kada on prizna dug. Priznanje duga može se učiniti ne samo pismenom ili usmenom izjavom datom poveriocu već i na posredan način, kao što su davanje otplate, plaćanje kamate, davanje obezbeđenja. Priznanje dužnika mora sadržati i priznanje osnova i priznanje visine duga, a samo priznanje pravnog osnova ne dovodi do prekida zastarelosti.

Radnjom oštećenog zastarelosti se prekida podnošenjem tužbe i svakom drugom radnjom preduzetom protiv dužnika pred sudom ili drugim državnim organom radi utvrđivanja, obezbeđenja ili ostvarenja potraživanja. Ako oštećeni povuče tužbu, smatra se da prekid zastarelosti nije nastupio. Takođe, smatraće se da nije nastupio prekid zastarelosti ako tužba koju je podneo tužilac, ili pak njegov zahtev, bude odbačena ili odbijena. Međutim, ako je tužba protiv dužnika odbačena zbog nenadležnosti suda ili nekog drugog uzroka koji se ne tiče suštine stvari, pa poverilac podigne ponovo tužbu u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti odluke o odbacivanju tužbe, smatra se da je zastarevanje prekinuto prvom tužbom.

Poverilac može u već postojećoj parnici preinačiti tužbeni zahtev tako što će pored već postojećeg, podneti i zahtev za naknadu štete. Postavlja se pitanje kada nastupa prekid zastarelosti u takvim situacijama, da li podnošenjem tužbe ili preinačenjem tužbe. Sudska praksa je zauzela stav da prekid nastupa preinačenjem tužbe, te: „Zastarelost potraživanja koje je predmet drugog zahteva istaknutog uz postojeći preinačenjem tužbe, prekida se preinačenjem tužbe, a ne danom inicijalnog utuženja” (Privredni apelacioni suda Pž 1624/19). Iz obrazloženja: „Privredni apelacioni sud navodi da je inicijalnim aktom, odnosno tužbom od 15. 07. 2011. godine, tužilac tražio da se isplati, kao vanugovorna šteta, nastalo umanjnje njegove imovine plaćanjem naknade za odvođavanje za spornih 359 ha u KO [...] Tek podneskom od 07. 05. 2014. godine tužilac je pored već prvobitno postavljenog tužbenog zahteva postavio zahtev za naknadu štete i to, kako je u tom podnesku naveo, ‘štete na prinosima’ odakle proističe da je za ovu štetu tužilac utužio tek 07. 05. 2014. godine, a ne kako prvostepeni sud pogrešno navodi 15. 07. 2011. godine. Otuda je zastarelost prekinuta tek 07. 05. 2014. godine što dalje ukazuje da je prvostepeni sud pogrešno cenio istaknuti prigovor zastarelosti, a što ističe i žalilac u žalbi. Prvobitno postavljeni tužbeni zahtev i naknadno postavljeni zahtev za naknadu štete na prinosima nisu istovetni već se radi o tome da je tuženi preinačio tužbu tako što je postojećem zahtevu dodao novi. U pogledu tog novog zahteva, kako je obrazloženo, rok zastarelosti prekinut je 07. 05. 2014. godine, a parnica je u pogledu istog počela teći dostavljanjem tog podneska tuženom. Stoga se ne može prihvatiti navod obrazloženja prvostepenog suda da je zastarelost prekinuta podnošenjem tužbe 15 .07. 2011. godine.”

Samo pozivanje poverioca upućeno dužniku da plati dug nije razlog za prekid zastarelosti, potrebno je da je taj zahtev upućen nadležnom državnom organu. „Zahtev za naknadu štete podnet u mirnom postupku, ne prekida zastarelost potraživanja naknade štete” (Viši sud u Novom Sadu, Gž 1533/17). Iz obrazloženja: „Podnošenjem zahteva za mirno rešenje spora nije došlo do prekida zastarelosti. Za prekid zastarelosti nije dovoljno da poverilac pozove dužnika usmeno ili pismeno da ispuni obavezu u smislu odredbe člana 391. Zakona o obligacionim odnosima. Zastarevanje se prekida kada dužnik prizna dug, podizanjem tužbe i svakom drugom poveriočevom radnjom preduzetom protiv

dužnika pred sudom ili nekim drugim nadležnim organom u cilju utvrđivanja, obezbeđenja ili ostvarivanja potraživanja u smislu odredbe člana 387. i 388. Zakona o obligacionim odnosima. Zahtev za naknadu štete oštećenog prema odgovornom licu – dužniku pre podnošenja tužbe ne prekida zastarelost u smislu člana 388. Zakona o obligacionim odnosima.”

Prekid zastarelosti prava na naknadu štete nastupa i onda kada poverilac u krivičnom postupku podnese imovinskopravni zahtev. Taj prekid zastarelosti nije vezan za ishod krivičnog postupka ako je oštećeni radi ostvarivanja svog zahteva upućen na parnicu i ako je u roku od tri meseca od pravnosnažnosti presude krivičnog suda pokrenuo parnicu za naknadu štete (Vrhovni sud Srbije, Rev. br. 1651/90). Smatraće se da prekid zastarelosti nije nastupio ako poverilac odustane od tužbe.

Imovinskopravni zahtev podnet u krivičnom postupku ne mora biti opredeljen u pogledu visine potraživane štete. Takav stav zauzeo je Vrhovni sud Srbije navodeći: „Isticanjem imovinskopravnog zahteva u krivičnom postupku i bez opredeljenja visine naknade štete prekida se zastarelost.” Iz obrazloženja:

„Naime, isticanje imovinskopravnog zahteva u krivičnom postupku (bez opredeljivanja visine naknade štete po osnovama) je dovoljno i ima učinak prekida zastarelosti iz člana 388. ZOO. Po članu 203. stav 2. ZKP („Službeni glasnik RS” 58/04, koji se primenjuje na rešenje konkretnog odnosa, imajući u vidu da su radnje za koje je postojala osnovana sumnja o izvršenom krivičnom delu učinjene 2008. godine) imovinski zahtev se može podneti najdocnije do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom. Lice ovlašćeno na podnošenje predloga dužno je da određeno označi svoj zahtev i da podnese dokaze.

Smisao sintagme „određeno označi svoj zahtev” ne može se shvatiti kao obaveza ovlašćenog lica (oštećenog) da mora u momentu podnošenja opredeliti visinu nematerijalne štete po vidovima iz člana 200 ZOO. Citirano pravilo treba tumačiti u povezanosti s članom 201 stav 2 ZKP-a, po kome se imovinskopravni zahtev može odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla, pa je „za određenost” po shvatanju Vrhovnog kasacionog suda dovoljno da se u momentu podnošenja imovinskog zahteva oštećeni opredelio u pogledu vidova iz člana 201 stav 2 ZKP-a. Konačno opredeljivanje, u ovom

slučaju visine štete, može da izvrši sve do zaključenja glavnog pretresa (član 203 stav 4 ZKP-a), jer oštećeni u početnoj fazi po pravilu nema sve elemente za određivanje vidova i visine štete (veštačenje je uglavnom nužno). Opredeljivanje visine naknade materijalne ili nematerijalne štete u krivičnom postupku zavisi od izvođenja dokaza – utvrđivanja činjeničnog stanja. Ni u parničnom postupku sud nije ovlašćen da tužbu odbaci zbog neopredeljivanja visine ili vidova štete (osim ako tužbu ne podnosi punomoćnik – advokat).”

6. Zaključak

Iz iznetog, može se zaključiti da je pravni institut zastarelosti potraživanja važan u postupku ostvarivanja prava na naknadu štete. Jer, ako je oštećeni pasivan, može izgubiti pravo, da zahteva od štetnika da mu nadoknadi prouzrokovanu štetu.

U cilju zaštite žrtava, tumačenju normi koje regulišu ovu materiju treba pristupiti sveobuhvatno i jedinstveno.

U cilju pravne sigurnosti, važno je da se zauzme čvrst i jedinstven stav po pitanju zastarelosti, a posebno rokova koji se primenjuju za zastarelost. Poslednjih godina bilo je dosta kolebanja u stavovima sudova po tom pitanju, a kao što je izneto i u ovom radu, sve to doprinosi neizvesnosti i nesigurnosti građana, kao i nepoverenju građana u sudove i sudsku vlast.

Literatura i sudska praksa

Blagojević, B. i Krulj, V. (1983). *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga 1. Beograd: Savremena administracija.

Petrović, Z. (1996). *Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti*. Beograd: NIU „Vojska”.

Pravno shvatanje Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije utvrđeno na sednici od 10. februara 2004, arhiva suda.

Pravno shvatanju Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije utvrđeno na sednici od 27. decembra 1999. *Bilten Vrhovnog suda Srbije* 3/1999, str. 3.

- Presuda Apelacionog suda u Beogradu Gž1.3903/12 od 22. avgusta 2012. Beograd: *Pravni informator*, br. 4/2013, Intermex.
- Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu posl. br. **GŽ-4485/16 od 26. januara 2017, kojom je delimično preinačena presuda Osnovnog Suda u Novom Sadu posl.** br. P-5482/2010 od 10. juna 2016, arhiva suda.
- Presuda Privrednog apelacionog suda Pž 1624/19 od 17. aprila 2019. *Bilten sudske prakse privrednih sudova*, br. 4/2019.
- Presuda Višeg suda u Novom Sadu posl. br. Gž 1533/17 od 17. septembra 2018. Beograd: *Bilten Višeg suda u Novom Sadu*, broj 9/2018, Intermex. Sentencu sastavila: Vesna Mićin, viši sudijski pomoćnik.
- Presuda Višeg suda u Subotici Gž. 219/2012. od 13. juna 2012, arhiva suda.
- Presuda Vrhovnog suda Srbije Rev. br. 127/06 od 5. aprila 2006, arhiva suda.
- Presuda Vrhovnog suda Srbije Rev. br. 236/08. Beograd: *Bilten Okružnog suda u Nišu*, br. 30/2009, Intermex.
- Presuda Vrhovnog suda Srbije Rev. br. 1651/90. od 25. jula 1990. *Sudska praksa*, 1990, br. 11, str. 40.
- Raspor, A. (1982). Zastara, sistemski prikaz po Zakonu o obaveznim odnosima i po drugim zakonima, sa sudskom praksom. Zagreb: Informatika.
- Rešenje Vrhovnog kasacionog suda u Beogradu Rev. br. 759/2017. od 27. aprila 2017, arhiva suda.
- Rešenje Vrhovnog kasacionog suda. Rev. br. 1890/2017. od 11. oktobra 2017, arhiva suda.
- Ristić, S. (2017). *Bilten Apelacionog suda u Kragujevcu*, br. 1/2017.
- Stav Ustavnog suda Srbije Su broj: I – 400/1/ 3 – 11 od 14. jula 2011.
- Vedriš, M. i Klarić, P. (1983). *Osnove imovinskog prava*. Zagreb: Narodne novine.
- Zakon o obligacionim odnosima, „Službeni list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 57/89, „Službeni list SFRJ”, br. 31/93, 22/99, 23/99 – ispravka, 35/99, 44/99, „Službeni glasnik RS”, br. 18/2020.